

MİMARCA

MART/MARCH 2017 ISSN:1306-3138 YIL/YEAR:28 SAYI/ISSUE:83 FİYATI/PRICE: 10TL
KTMMOB MİMARLAR ODASI DERGİSİ UTCTEA CHAMBER OF ARCHITECTS JOURNAL

83

MİMARLIK ve SANAT BARİŞ GETİREBİLİR Mİ ?

ISSN 1306-3138

9 771306 313002 83

Sayı 83 * Mart 2017
Dosya: Mimarlık ve Sanat
Barış Getirebilir mi?

Yayın türü: Yerel, Süreli
Mart ve Eylül aylarında yılda iki kez çıkar.

Yayınlayan:
KTMMOB Mimarlar Odası

Sahibi:
KTMMOB Mimarlar Odası adına
Türker Aktaş

Genel Koordinatör:
Kozan Uzunoğlu

Yayın Kurulu Başkanı:
Pınar Uluçay Righelato

Yayın Kurulu Sekreteri:
Devrim Yücel Besim

Yayın Kurulu:
Emre Akbil
Esra Can Akbil
Münevver Özgür Özersay
Bahar Uluçay
Ceren Kürüm
Aliye Menteş
Abdullah Can

Dergi Kapağı Tasarımı:
Emre Akbil

Dergi Kapağı Görseli:
Senih Çavuşoğlu

Grafik Tasarım:
Esra Can Akbil - Emre Akbil

Grafik Uygulama:
Jasmine Dinand

Baskı:
OKMAN Printing LTD.

ISSN 1306-3138

Zahra Sokak, No:7, Arabahmet
Mahallesi Lefkoşa, KKTC
Tel: +90 (392) 229 2105
+90 (392) 229 2106
Fax: +90 (392) 229 2107
E-posta: info@mimarlarodasi.org
yayin@mimarlarodasi.org

<http://www.mimarlarodasi.org>

MİMARCA Hakkında

KTMMOB Mimarlar Odası yayını Mimarca dergisi, Kıbrıs'ta Mimarlık ve Kentleşmeyi ilgilendiren gündemi 1989 yılından itibaren takip ederek hem kuramsal hem de meslek pratiğindeki tartışmalara katkı koymayı hedeflemiştir. Akademisyen, araştırmacı ve tasarımcıların öncülüğünde bir mimarlık dergisi olmakla birlikte mimarlık alanında farklı düzey ve mecralarda yer alan tüm aktörlerin birikimine de kapısını açık tutan ve onların da aktif katılımını önemseyen Mimarca, eleştirel bakışın kendini hissettirdiği, mimarlık yazını alanında düşünsel bir çabaya sahip herkese açık bir platform olmayı hedeflemektedir. Daha geniş bir hedef kitesine ulaşabilmek adına Mimarca, önümüzdeki dönemde uluslararası veri tabanlarında yer almayı temel hedefleri arasına koyarak, Kıbrıs Türk Mimarlığı'nı uluslararası platformlara taşımayı amaç edinmiştir. Bu hedef doğrultusunda 83. sayıdan itibaren Mimarca'da basılan bilimsel nitelikli makaleler yayın kurulu ve davetli hakemlerce değerlendirilecektir.

Yılda iki kez okurları ile buluşmayı hedefleyen Mimarca, süreli bir yayının olarak önceden belirlenen ve duyurulan tema çerçevesindeki dosya yanında gündemi de takip etmek amacı ile her sayı içinde dosya dışı yazılara da yer vermektedir. Akademik ve bilimsel içerikli makaleler, kitap incelemeleri, Kıbrıs Türk Mimarlığı'na önemli katkı koymuş mimarlarla söyleşiler, uluslararası alanda ödüllü önemli mimar ve projelerin tanıtımının yanı sıra disiplin ötesi yazılara da düzenli olarak yer verilmektedir.

Mimarca dergisi, 1991 yılında yayımlanan 27. sayısından itibaren tüm sayıların içerikleri, tam metin ve görselleri <http://www.mimarlarodasi.org/tr/mimarlar-odasi-yayinlari/mimarca-dergisi/> adresinden izlenebilmektedir. Dergi yayımlandıktan sonra yeni sayı web sitesinden ücretsiz indirilebilmektedir.

Mimarca Yayın Koşulları:

- KTMMOB Mimarlar Odası Yayın Kurulu'na ulaştırılan yazılar ve görseller dijital formatta kabul edilecektir. Bunlar e-posta yolu ile yayin@mimarlarodasi.org adresine gönderilecek veya CD/DVD içerisinde Mimarlar Odası sekreterliğine Yayın Kurulu'na ulaştırılmak üzere teslim edilecektir.
- Yayın komitesine gönderilen yazılar, yazar isimleri kapalı olarak yayın kurulu üyeleri ve davetli hakemler tarafından değerlendirilir. Dolayısı ile yazar bilgilerini içeren kapak sayfası yazıdan ayrı olarak kaydedilerek teslim edilecektir. Kapak sayfasında yazının ve yazarın ismi, kurumu ile yazarın iletişim bilgileri bulunmalıdır. Yayın Kurulu, yazıların basıma uygunluğuna karar verir; bilimsel nitelikli makalelerde bu karar davetli hakemlerin raporu ile kararlaştırılır. Basım bilgisi yazarlara teslim tarihinden itibaren 2 ay içerisinde yazılı olarak bildirilir. Dergiye yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda Mimarlar Odası web sitesi ve yayın organlarında görsel malzemesi ile birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.
- Yazıdaki görüşler yazar(lar)a aittir, Yayın Kurulu'nu hiçbir koşulda bağlamaz.
- Dergiye gönderilecek bilimsel yazılarda yayın etiği gözetilmeli, COPE (Committee on Publication Ethics)'un "Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartlar"ı dikkate alınmalıdır.
- Yazıların içeriklerine ilişkin 150 kelimelik Türkçe ve İngilizce özet ve anahtar kelimeler yazı ile birlikte gönderilmelidir. Öz ve Anahtar Kelimeler uluslararası standartlara uygun olmalıdır. Örnek: TR Dizin Anahtar Terimler Listesi, ERIC vb. gibi kaynaklar kullanılabilir.
- Görsel malzeme yazıdan ayrı olarak kayıt edilmiş, TIFF, JPEG veya EPS formatında, eni 15 cm ve 300 dpi çözünürlükte teslim edilmelidir. Gönderilen görsel malzemelerin telif hakları yazarın sorumluluğundadır; görseller için kaynak gösterilmesi gereklidir.
- Notlar dipnot yada sonnot; kaynaklar ise sonnot biçiminde, tümü Latin Alfabesi ile verilmelidir. İnternet kaynakları izleme tarihi ile birlikte verilmelidir. Kaynak gösterme yöntemi şöyledir (Chicago Manual of Style):
Jonathan Dawson, Ekoköyler: Sürdürülebilirliğin Yeni Ufukları, İstanbul: Sinek Sekiz Yayınları, 2012, 21. [Veya: 21–24]

ÖNSÖZ

Mimarlık ve
Sanat Barış
Getirebilir mi?

Pinar Uluçay Righelato

1

MİMARCA BAKIŞ

Sanat ve Barış

Türker Aktaş

11

SANATSAL KATKI

Yıkılan Kubbe
Yeniden
İnşa Edilmeli

Ehsan Daneshyar

7

SÖYLEŞİ

Barış Taşlarla İnşa
Edilebilir mi?

31

Ceren Kürüm

Kent Ölçeğinde Barış
Düzeni Kurabilme
Pratiği: Mağusa
Ekoşehir Projesi

35

Ceren Boğaç

44

Kaygan Zeminlerde
Sanat ve Mekan

Anber Onar - Johann Pillai

SÖYLEŞİ

Hafızanın Bir Tarih
Oluşumu Olarak
Sorgulanması

50

Aliye Mentеш

67

Kentin Düğüm Noktaları:
İstanbul'dan İki Örnek
Yenikapı ve Zincirlikuyu
Transfer MerkezleriPelin Gökgür
Bilge Ulusay Alpay

55

'Ev' Oyunu ve Oyun
Üzerine Mimarca
SohbetlerÖzlem Olgaç Türker
Münevver Özgür ÖzersayLefkoşa
Sokaklarının
Görsel DiliElif Songür Dağ
Devrim Yücel Besim

61

KARİKATÜR

78

Mimarca

Serhan Gazioğlu

13

Barış İdeali,
Sanat ve Mimarlık
İlişkileri Üzerine
Bazı Notlar

Nezih Ayıran

ÖNSÖZ

Mimarlık ve Sanat Barış Getirebilir mi?

Pınar Uluçay Righelato

Savaşların ve terör faaliyetlerinin arttığı, insan yaşamının dahi çok kolay tüketildiği dünyamızda; toplumlararası şiddeti deneyimlemiş ve bölünmüş ülkemizde barışa vurgu yapmak, onun ısrarla altını çizmek hatta mimarlıkla ilişkisini sorgulamak istedik bu sayımızda. Savaşların ve siyasal şiddetin kanıksandığı, çatışma ortamlarının çıkar amaçlı beslendiği çağımızda insana hizmet etmek, onu korumak ve yaşam kalitesini artırmak amacı ile vücut bulmuş mekan ve yapı, barışı da getirebilir mi? Unutulmamalıdır ki Mimarlık ve Sanat, iktidarların barış ya da savaş odaklı siyasal ideolojilerine hizmet edebilecek, kolay politize edilebilen; birey ve toplumlar üzerinde etkili anlatım biçimleridir. Bu nedenle geçmişte ve günümüzde yönetim sistemleri ve siyasal sistemler, mimarlığı, ideolojilerini ifade etmekte bir araç olarak görmüştür. Düşünceyi, inancı, arzu edileni temsil eden mimari eser, ürettiği kültür değerleri ile medeniyetlerin de kaydı olmuştur. Kavramlar ve semboller aracılığı ile iletişim kuran mimarlık, mimarın verdiği biçim ile var olmuş; toplumun yüklediği anlam ile de gelecek kuşaklara taşınmıştır. Bir yanda düşünce ve ifade özgürlüğüne dayanarak meslek onurunu savunan, güce ve otoriteye boyun eğmeyen meslek adamları aracılığı ile hayat bulan barışın mimarisi, öte yanda siyasal erkin kâr odaklı saldırıları karşısında benliğini

kaybeden meslek sahipleri aracılığı ile üretilen savaşın mimarisi.. Bu anlamda mimarlık ve sanatın öznelere olan mimar, sanatçı ve kullanıcılar da ürettikleri/talep ettikleri ile barış idealine hizmet edebilecek ya da savaş ortamını yaratabilecek potansiyele sahip değiller mi? Benzer bir mesaj 2015 yılının Mart ayında Türkiye'ye gelen "İyi Niyet: Barışın Mimarisi" uluslararası sergisi ile verilmişti. Bu amaçla Archis grubunu temsilen Türkiye'ye gelen Lilet Breddels mekanı kurgulamakla mükellef Mimarlık disiplini için benzer bir soru soruyordu: "Mimarlık barış getirebilir mi?" Savaş sonrası mimarlığın mülteci kampları yapmaktan ibaret olmaması gerektiğini vurgulayan sanat tarihçisi Breddels yıldız mimarlara savaş bölgelerini de portföylerine eklemeleri ile ilgili çağrıda bulunuyordu. Sergi, içinde bulunduğumuz savaşlar çağında dehşet verici ortamlardan kaçan milyonlarca insana mimarlık ne sunmalı ve savaşların açtığı yaraları nasıl iyileştirmeli konularını düşündürmeyi amaçlıyordu. Geçtiğimiz yıl kutladığımız Dünya Mimarlar gününde ise Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) benzer bir konuya değinerek, temsil ettiği 1,3 milyon mimara 'Daha İyi Bir Dünya Tasarla' çağrısında bulundu. Yapılan açıklamada sorunların katlanarak büyüdüğü çağımızda mimarlık, planlama ve tasarımın insanlığın acılarının sonlandırılmasında, onlara sürdürülebilir ve daha kaliteli bir yaşam sunulmasında çok önemli roller üstlendiği vurgulanmıştı. Mimarca'nın 83. sayısında 'Mimarlık ve Sanat Barış Getirebilir mi?' temasının önemine inanan, ve yazılarını sevgi ve özenle kaleme alan Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dekanı Prof.Dr Nezih Ayıran'a (Barış İdeali, Sanat Ve Mimarlık İlişkileri Üzerine Bazı Notlar), Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi Ceren Boğaç'a (Kent Ölçeğinde Barış

Düzeni Kurabilme Pratiği: Mağusa Ekoşehir Projesi), Sanatçı ve Sanat Eleştirmeni Anber Onar ve Çankaya Üniversitesi Öğretim Üyesi Johann Pillai'ye (Kaygan Zeminlerde Sanat ve Mekan), Kültürel Miras Teknik Komitesi Üyeleri ile gerçekleştirdiği söyleşi için KTMMOB-MO Yayın Kurulu Üyesi ve KU Leuven Üniversitesi Doktora Adayı Ceren Kürüm'e (Barış Taşlarla İnşa Edilebilir mi?), Dr. Mehmet Adil ile gerçekleştirdiği söyleşi için KTMMOB-MO Yayın Kurulu Üyesi ve Girne Amerikan Üniversitesi, Mimarlık, Tasarım ve Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi Aliye Mentesh'e (Hafızanın Bir Tarih Oluşumu Olarak Sorgulanması: 'Hafıza Oluşturmadaki Yansımalar' Mehmet Adil), Doğu Akdeniz Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi Özlem Olgaç Türker ve KTMMOB-MO Yayın Kurulu Üyesi ve Doğu Akdeniz Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi Münevver Özgür Özersay'a ('Ev' Oyunu ve Oyun Üzerine Mimarca Sohbetler), Grafik Tasarımcı ve Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi Elif Songür Dağ ve KTMMOB-MO Yayın Kurulu Sekreteri/ Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi Devrim Yücel Besim'e (Lefkoşa Sokaklarının Görsel Dili), dosya dışı yazıları için (Kentin Dügüm Noktaları: İstanbul'dan İki Örnek Yenikapı ve Zincirlikuyu Transfer Merkezleri), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyeleri Pelin Gökçür ve Bilge Ulusay Alpay'a, anektodu ve onu besleyen eskizi için Girne Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi Ehsan Daneshyar'a, karikatürleri ile hem gülümseten hem de düşündüren Mimar Serhan Gazioglu'na sonsuz teşekkürler.

Pınar Uluçay Righelato
KTMMOB-MO Yayın Kurulu Başkanı
Mimar, Doğu Akdeniz Üniversitesi,
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

purighelato@gmail.com

BARINMA BİÇİMLERİ VE SİSTEMLERİ

BARINMA İHTİYACI VE HAKKI

BARINMA KAVRAMI/KAVRAMLARI VE KÜLTÜRÜ

PSİKOLOJİK VE SOSYOLOJİK KAVRAMLAR

GELENEKSEL KONUT VE YERLEŞİMLERİ

MODERN KONUT VE YERLEŞİMLERİ

ÇAĞDAŞ KONUT EĞİLİMLERİ VE MODELLERİ (ÜRETİM VE TÜKETİM BİÇİMLERİ)

AFET/GÖÇ SONRASI GEÇİCİ KONUT

KAPALI KONUT TOPLULUKLARI

KONUTTA SÜRDÜREBİLİRLİK KAVRAMI

İnsanoğlunun temel dürtüleri arasında tanımlanabilecek barınma ihtiyacı önceleri salt doğa şartlarından kaynaklı korunma amaçlı şekillenirken, sonraları toplu yaşamaya yönelik ortak bir barınma sistemine dönüşmek durumunda kalmıştır. Süregelen zaman aralığında coğrafi, bireysel ve toplumsal etkenlerin yardımı ile üretim, ibadet, yönetim gibi işlevleri de üstlenerek farklı anlamların yüklendiği, idealize edilen bir olgu haline gelmiştir.

20. yüzyılın sunduğu teknolojik gelişmeler, yeni endüstriyel üretim biçimleri ve finansallaşan kentleşme sonucu olarak değişen küresel dinamikler, temelde aidiyet duygusu ve ait olma kavramı ile yakından ilişkili olan barınma kavramının amacının ve anlamının değişmesine neden olarak bireyin özel ve kamusal alanda özne olarak var olabilme hakkını da elinden alarak üretilen mekanların pazar koşullarına indirgenmesi ile sonuçlanmıştır

84. sayısında Mimarca, ilgili tüm disiplinleri temel insan hakları ve özgürlükleri kapsamında bireye yerleşim özgürlüğü tanıyan barınma hakkını yeniden değerlendirmeye ve barınma amaçlı üretilen mekanların/yapı türlerinin tüketim nesnesi olarak alınıp satılmasını yukarıdaki alt başlıklar çerçevesinde sorgulamaya davet ediyor.

SON TESLİM TARİHİ:
30 HAZİRAN 2017

KTMMOB Mimarlar Odası
yayin@mimarlarodasi.org
Zahra Sokak, No:7,
Arabahmet Mahallesi, Lefkoşa.
www.mimarlarodasi.org
https://www.facebook.com/ktmmobmimarlarodasi

Mimarca 84. sayısında genel kapsamdaki yazıların yanı sıra 'Çoğul Anlamlarla Barınma Biçimleri ve Sistemleri' temasıyla yazı ve görsel aracılığıyla mimarlık ve benzer disiplinlerde düşünce üreten herkesi bu sorgulamaya davet ediyor. Gönderilecek yazılar yayın formatına uygun ve en fazla 150 kelimelik Türkçe ve İngilizce özet ile birlikte yayin@mimarlarodasi.org e-posta adresine ulaştırılmalıdır.

ÖZET

Günlük yaşamın mekanlarını inşa eden mimarlık, barışın kurulmasında da önemli bir araçtır. Bununla birlikte, barışın her durumda sürdürülebilirliğinin sağlanması yapının kendisinden çok daha önemlidir. Bu nedenle bugün 'barış' sürdürülebilirlik kavramının ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrıca sürdürülebilirlik kavramı barışı sistematiğinde de vazgeçilmez rol oynar. Bu çalışmada, sürdürülebilir mimarinin barışın kurulmasındaki rolü hem bir yerleşim alanı hem de toplumsal yapı anlamında kent ölçeğinde ele alınmıştır; "Mağusa Ekoşehir Projesi" olumlu bir örnek olarak aktarılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ekoşehir, barışın kurulması, sürdürülebilir mimari, Mağusa- Kuzey Kıbrıs.

Kent Ölçeğinde Barış Düzeni Kurabilme Pratiği: Mağusa Ekoşehir Projesi

Ceren Boğaç

Savaş: Mekanı ele geçirme, yıkma, yeniden yapma...

"Birisi barışı başlatmalı. Tıpkı savaşı başlattığı gibi!"
Stefan Zweig (Satranç)

Eski çağlardan günümüze varıncaya kadar insanlık, bir çoğu hala süregelen farklı savaş tiyolojilerinden geçmiştir; krallık savaşları, istila savaşları, kurtuluş savaşları, devrim savaşları, din savaşları, gerilla savaşları, psikolojik savaş, soğuk savaş vs. Antik Yunan filozofu Aristoteles'e göre insanlar arasındaki anlaşmazlıkların çözümü ya politika ya da savaş ile mümkündür (Aristoteles, 2014). Her ne kadar politika uzlaşma içeren, diyaloga dayalı eylem olarak tanımlansa da, birçok savaşın politikanın uzantısı olduğu aşikardır. Egemen sınıfın kendi politikalarını uygulamak için şiddete başvurusu savaşı doğurmaktadır. Sebebi her ne olursa olsun, savaş her anlamda mekana müdahale şeklidir; çünkü mekan politik bir düzlemdir ve savaş da mekanı ele geçirme, yıkma, yeniden yapma eylemidir.

Her iktidarın otoriter yapısını dayattığı mekanlar vardır. Toplumdaki bireylerin birbirlerine eklenerek yarattıkları kendi mekanları da vardır ve bu mekanların iktidarla olan ilişkisi savaş halini belirlemektedir. İnsanlık tarihi boyunca başkasının mekanını ele geçirme en büyük güç göstergelerinden biri sayılmıştır. Kant (1960) savaş halini 'kanunsuzluk' olarak tanımlamaktadır. Barış hali ise hukuk düzenini kurmaktır. Bu bağlamda barış, birlik ve uyum içinde huzurlu ve yasalar çerçevesinde korunaklı bir yaşam alanı oluşturmak olarak tanımlanabilir. Buradaki en önemli mesele barış düzeninin oluşacağı ve süreceleceği mekanı üretebilmek, gerektiği takdirde kolektif biçimde yeniden yaratmak ve kurmaktır.

Mimarlık en basit tabiri ile insanın tüm yaşam mekanlarını tasarlama eylemi olduğundan, barış düzeni oluşturma araçlardan biridir. Ancak barış düzenini oluşturduktan sonra onun sürekliliğini sağlamak daha önemli bir süreçtir. Bu nedenle ki günümüzde 'barış' söylemi sürdürülebilirlik kavramının ayrılmaz bir parçasıdır. Sürdürülebilirlik kavramı da eşgüdümlü olarak barış sistematiği içerisinde önemli rol oynamaktadır. Bu denemede, barış için sürdürülebilir bir mimari, hem yerleşke hem de toplum biçimi olan kent ölçeğinde ele anılacak ve Mağusa Ekoşehir Projesi'nin bu bağlamda nasıl bir pratik sunduğu tanıtılacaktır.

Barış düzeni oluşturma parametreleri: Kent ölçeği

"Ne kadar iyi düşünülmüş olursa olsun küçük kadımlar evrensel, küresel ve feci bir hal almış problemleri kısmi olarak dahi çözemez. Eğer kısmi 'çözümler' denen bir şey varsa bu sadece ekolojik krizin sabit doğasını gizlemek için kullanılan makyaj malzemesidir..."

Murray Bookchin
(Özgürlüğün Ekolojisi)

Küresel ölçekte giderek artan çevre sorunları, 1970'li yıllardan beridir dünya gündemini meşgul etmektedir. Kalabalık kentleşmenin beraberinde getirdiği sosyal ve çevresel meseleler, sebep ve sonuç döngüsünün bir parçası olan iklimsel değişiklikler ekseninde ortaya çıkan ekolojik tehditler ve mutlak bir yıkıma sebep veren 'savaşlar', gelecek açısından oldukça endişe vericidir. Yaşamın devam etmesi için bugün ve gelecekte gerekli kaynaklara sahip olma ve koruma kaygısı, "neyi sürekli kılmalı?", "nasıl sürekli kılmalı?" tartışmalarını başlatmış ve sürdürülebilir bir gelecek için doğru parametreler bu bağlamda belirlenmeye çalışılmıştır.

Sürdürülebilirlik çevreye duyarlı bir gelişimi vurgulayan bir sözcük olup, 'tüketim' ve 'savaş' eylemleri ile taban tabana zıt, ekoloji ile uyumlu bir yaşam oluşturma ideolojisidir. Ne yazık ki yaşadığımız dünya düzeninde sınıf ayrımından kaynaklı çatışmalar ve üretim araçlarının özele endeksli mülkiyeti söz konusu olduğundan, ekolojik bilinç yaratmak pek de kolay değildir. Yapı yapmak çevreye müdahale içerdiğinden, mimarlık çoğu zaman anti ekolojik bir eyleme dönüşmektedir. Bu nedenle mimarlık mesleğini gerek ekolojik, gerekse toplumsal bağlamda barış eylemine dönüştürebilecek uygulamalar için 'sürdürülebilir kentsel gelişim' yaklaşımları ortaya atılmıştır.

Sürdürülebilir kentsel gelişim yaklaşımları, Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel bir hareket olarak 1986'da başlatılan 'Sağlıklı Şehirler' (Healthy Cities- Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Ofisi, 1999) ve 1960'lardan beridir mimari söylem tartışmalarında ortaya konan 'Yaşanabilir Şehirler' (Livable Cities) (Buchwald, 2003) kuramlarıyla gelişmiş ve daha sonra özelliği olarak 'Ekoşehir' (Ecocity) adını almıştır. Ekoşehir sözcüğü ilk kez Richard Register'in 1987'de yayınlanan 'Ekoşehir Berkeley: Sağlıklı Bir Gelecek İçin Şehir Kurma' adlı kitabında kullanılmış ve özellikle son on yıldır ekolojik ve barışçıl mimari pratikler için kapsayıcı bir kavram haline gelmiştir.

Ekoşehir olarak nitelendirilen kent modeli, doğayla dengeli ve entegre bir ilişki kurmayı amaç edinen, başka bir deyişle, sosyal, kültürel, ekonomik gelişimlerin doğaya zarar vermeden artırılmasını özümseyen bir mimari pratikle, bütüncül bir yapılaşma şeklidir. Ekoşehir ilkelerini benimsemiş bir mimari pratik, toplumsal yaşantıya sadece morfolojik yanı ile katkı sağlamayı değil, tüm çevre ile karşılıklı bir ilişki kurarak sürdürmeyi hedeflemektedir. Özetle, doğal kaynakların tüketimi, talan edilmiş çevre, yoksulluk, işsizlik, kültürel değerlerin yok olması, toplumsal belleğin zarar görmesi gibi geleceğe yönelik tehditleri engellemek için ortaya konan 'sürdürülebilir kentsel gelişim' yaklaşımı, ekolojik dengeyi bozmadan yaşam ağının bir parçası olabilmeyi hedefleyen mimarlık ile ('ekolojik mimarlık' ve/ya 'yeşil mimarlık') desteklenmektedir.

1992 yılında Rio de Janeiro'da "Dünya Zirvesi" başlığı altında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, dünya gelindeki çevre politikalarına yön vermiştir (Birleşmiş Milletler Çevre Programı, 2017). Kentlerin daha dirençli bir hale gelebilmesi için yeniden

yapılandırılmasında kritik önem taşıyan, sürdürülebilir bir çevre için ekolojik temele dayalı ilkeler, başka bir deyişle 'ekoşehir' ilkeleri, ilk kez bu konferans sonrası yayınlanan 'Ajanda 21' (21. Yüzyıl Ajandası) aksiyon planı çerçevesinde ortaya konmuştur. Yıllar içinde çeşitli uzman ve uygulamacılar tarafından bağlamsal bir çerçeveye oturtulan bu ilkeler, 2011 yılında Ekoşehir Oluşturma Girişimcileri ve Uluslararası Ekoşehir Danışma Komitesi tarafından, "Uluslararası Ekoşehir Çerçevesi ve Standartları" başlığı altında aşağıdaki şekli ile yayınlanmıştır:

(Ekoşehir) kentsel tasarım ilkesi **Kent bileşenlerinin birbirine yakınlığı:** Kent sakinlerinin çoğunluğuna konutlarından temel kentsel hizmetlerine kolay erişim sağlaması. Ayrıca, iş olanaklarına yürüme ve doğrudan ulaşım sağlanması.

Sağlıklı bir kent sistemi için biyo-jeo-fiziksel koşullar **Temiz hava:** Kent atmosferi ve binalarda, sağlığı için elverişli hava kalitesi düzeyinin sağlanması.

Sağlıklı toprak: Kent içindeki topraklarda veya kent ekonomisi, işlevselliği veya işleyişiyle doğrudan ilişkili topraklarda, sağlıklı bir eko sistem ortamı ve çeşitliliğinin sağlanması; üretkenliğin korunması veya geliştirilmesi.

Temiz ve mevcut su: Kentin su kaynakları, su yolları ve su yapılarının sağlıklı oluşu ve ekosistemleri olumsuz şekilde etkilememesi. Tüketilen suyun, öncelikli olarak biyolojik bölge içerisindeki kaynaklardan temin edilmesi.

Bilinçli yönetilen kaynak ve malzemeler: Kentin gıda dışı (non-food) ve enerji dışı (non-energy) yenilenebilir ve yenilenemez kaynaklarının, insan sağlığı veya mevcut ekosistemin dayanıklılığını

olumsuz bir şekilde etkilemezsiniz, adil ve eşitlikçi bir kaynaktan tedarik edilmesi, yönetilmesi ve geri dönüşürülmesi. Kaynakların/ materyallerin öncelikli olarak mevcut biyolojik bölge içerisinde temin edilmesi.

Temiz ve yenilenebilir enerji: Kentin enerji ihtiyacının, ekosistemlere veya insan sağlığına kısa veya uzun vadeli olumsuz etkisi olmaksızın sağlanması, üretilmesi ve tüketilmesi. Tüm bunların yanı sıra bu teminin iklimsel değişiklikleri arttırmaması. Tüketilen enerjinin öncelikle yerel biyolojik bölge içerisinde üretilmesi.

Besleyici ve mevcut gıdalar: Besleyici gıdaların, kentin tüm sakinleri için ulaşılabilir ve ekonomik olması ve ekosistemlerin sağlıklı işleyişini sürdüren ve iklim değişikliğini artırmayan yöntemlerle yetiştirilip, üretilmesi ve dağıtılması. Gıda ihtiyacının öncelikli olarak yerel biyolojik bölge içerisinde sağlanması.

Ekolojik zorunluluklar Sağlıklı biyoçeşitlilik: Kentte, tür çeşitliliği, ekosistem çeşitliliği ve genetik çeşitlilik dahil olmak üzere yerel, biyo-bölgesel ve küresel ekosistemlerin biyolojik çeşitliliğinin devamının sağlanması; Doğal yaşam alanları ve biyoçeşitliliğin, politikalar ve fiziksel eylemler ile korunması ve/ya eski haline getirmesi.

(Toprak) Taşıma kapasitesi: Kentin, yüzünün biyolojik kapasitesinin sınırları içerisinde ekosistemler üzerindeki talebi korurken, kaynakların yeniden düzenlenip, bölgesel ekolojik bütünlüğün desteklenmesi.

Ekolojik bütünlük: Kentin, ekosistemler içinde ve arasında önemli bağlar kurarak, kentiçi bitişik yaşam (habitat) alanları ve ekolojik koridorlar sunması.

Ekoşehirin sosyo-kültürel boyutları Sağlıklı kültür: Kentteki ekolojik okur-yazarlık (ecoliteracy), bilgi kalıpları ve yaratıcı ifadeyi güçlendiren, kültürel etkinliklerin düzenlenmesi; sembolik düşünce ve sosyal öğrenmenin geliştirilmesi.

Kapasite geliştirme: Kentteki karar verme süreçlerine tam ve adil katılımın desteklenmesi ve mahalle, topluluk örgütleri, kurum ve kuruluşlara, kapasitelerini artırmak için yasal, fiziki ve örgütsel destek verilmesi.

Sağlıklı ve eşitlikçi ekonomi: Kentteki, iktisat, çevre ve insan sağlığına zarar vermeyecek ekonomik aktivitelerin, 'kent bileşenlerinin birbirine yakınlığı' ilke ve politikasına entegre olan—'yeşil iş' ve 'ekolojik gelişim'in temelini oluşturan- yerel ve adil istihdam seçenekleriyle desteklenmesi.

Yaşam boyu eğitim: Bölge sakinlerine, şehrin tarihi, kültürü, ekolojisi ve gelenekleri hakkında, resmi ve gayri resmi eğitim, mesleki eğitim ve yaşam boyu öğrenim erişimi sağlanması.

Sağlık/Yaşam kalitesi: Vatandaşların, istihdam dahil olmak üzere, yapılaşmış çevre, doğal ve düzenlenmiş çevre, fiziki ve zihinsel sağlık, eğitim, güvenlik, dinlenme ve serbest zaman, sosyal aidiyet gibi yaşam kalitesi göstergeleriyle memnuniyet bildirmesinin sağlanması.

Kaynak: Ekoşehir Oluşturma Girişimcileri ve Uluslararası Ekoşehir Danışma Komitesi, 2011 (Çeviri: Ceren Boğaç)

Bu ilkelerle birlikte, kent ölçeğindeki yaşam döngüsü ve bu döngünün küresel ölçekteki örüntüsü ile barış düzeni oluşturma parametreleri tanımlanmış olmaktadır.

Sürdürülebilir kent talebinde bulunacak kamuoyu yaratma pratiği: Mağusa Ekoşehir Projesi

“Yanlış kullanılmış olan gücün kara gölgesinde doğan bizler, barışı kendi dünyamızın dışına yerleştirmişiz: Rehber olan, ulaşılamayan nur. Bizim bütün bildiğimiz dövmüşmek. İçimizden birinin yaşamı boyunca becerebildiği tek barış, savaşın devam ettiğini inkâr etmek sadece; gölgenin gölgesi, çifte inançsızlık.”
Ursula K. Le Guin
(Bağışlanmanın Dört Yolu)

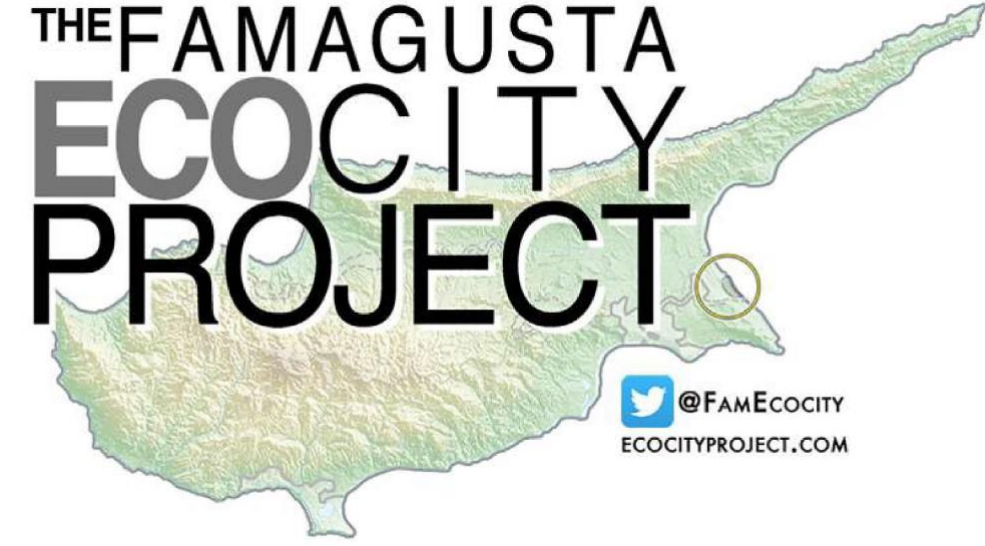
Kırk yılı aşkın bir zamandır fiziki bölünmüşlüğü devam eden bir adada, yeniden barış düzeni kurabilmek kolay bir eylem değildir. 1960 olayları ile süregelen çatışmalar, toplumsal mekanları birbirinden ayırmış ve bireylerin de mekanlarından kopartılmasıyla aidiyet duygusu ada genelinde kaotik bir biçime bürünmüştür. Bir mekanın izinsiz giriş yapmak, müdahale etmek, politik olduğu kadar etik de bir sorundur. Bu nedenle barış sağlamak ve barışı kalıcı kılmak için yeniden tanımlanacak, düzenlenecek, hatta yaratılacak mekanlara bütüncül yaklaşmak gerekmektedir. Bölünmüşlük barış getirmemekte; sınırlar ayırmakta, birleştirmemektedir. Barışı kurmak için bazı araçlara gerek vardır ve barış dili bu araçların olmazsa olmazıdır.

Mağusa, tarihi ve mimari dokusu ile yüzyıllardır Kıbrıs'ın en özel yerleşkelerinden biri olmuştur. Kentin en dramatik parçasını şüphesiz 1974'den beridir terkedilen ve dikenli tellerle kuşatılan Kapalı Maraş oluşturmaktadır. Maraş deneyimleyen herkes üzerinde kalıcı bir psikolojik etki bırakabilen bir yerdir ve bu etkilerin mekan üzerinden okunduğu bir çok bilimsel araştırma mevcuttur (Boğaç, 2009). Yıllar içinde dönüşen ve birbirini tetikleyen bu psikolojik dinamikler, herkes için farklı barış

arzuları doğurmuş ve bu bağlamda Ada'da kalıcı bir barışın sağlanması halinde kentin geleceğine yönelik çeşitli senaryolar geliştirilmiştir.

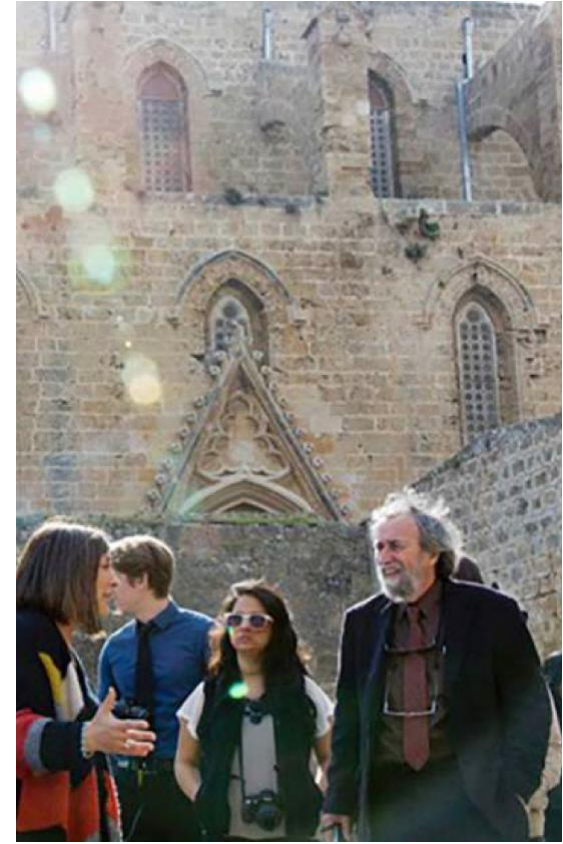
'Mağusa Ekoşehir Projesi', Kıbrıslı Türk ve Rumların bir araya gelerek; çevreye duyarlı, en yeni eko-teknolojilerin kullanıldığı, barışçıl işbirliklerinin teşvik edildiği, eko turizm ve nitelikli yatırımlar için çekim noktası haline gelen, gençler için sürdürülebilir iş imkanları sağlayan, kısaca kenti besleyen tüm sistemlerin birbiriyle entegre çalıştığı bir kent için ilham verme ve vizyon oluşturma hareketidir (www.ecocityproject.com). Projenin ana hedefi, adada 40 yılı aşkın zamandır süre gelen bölünmüşlüğü mimari üzerinden okunması ve her kesim tarafından benimsenecek ortak bir kent vizyonu ve kamuoyu yaratılmasıdır.

Aktif olarak iki yıldır devam etmekte olan ve kor grubu 6 kişiden oluşan proje, gerek Ada, gerekse dünya genelinde gönüllü katılımcıların katkı sağladığı çeşitli aktivitelerle desteklenmektedir. Başlangıç aktivitesi olarak projenin motivasyon, hedef ve ilkelerinin tanıtıldığı dünya çapında ilgi gören medya kampanyaları gerçekleştirilmiştir, örneğin proje Britanya Yayın Kuruluşu BBC'de (British Broadcasting Corporation) yer aldıktan üç gün sonra 2 milyonun üzerinde kişi tarafından okunmuştur (Bknz: <http://www.bbc.com/news/magazine-25496729>). Proje için kamuoyu yaratma çalışmaları devam ederken, yapılan çalışmaların en önemli parçasını oluşturan 'Mağusa Ekoşehir Tasarlama Atölyesi' planlanmış ve Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nün sürdürülebilir mimarlık uzmanı profesörü Jan Wampler yönetimindeki 16 Güney Florida Üniversitesi Mimarlık Yüksek Lisans Programı, 11 Kıbrıslı Türk ve Rum yüksek lisans ve lisans öğrencisiyle birlikte yürütülmüştür. Atölye çalışması, Mağusa sınırında yer

Resim 1. Mağusa Ekoşehir Proje simgesi

alan ara bölgenin her iki tarafında, yerel halk ve Kıbrıs'ta görev yapan uluslararası bürokratların da yer aldığı geniş bir katılımcı kitlesi ile gerçekleşmiştir. Atölye çalışması sırasında Mağusa'nın tarihi dokusu, sahil şeridi, yeni gelişim alanları, mevcut su havzaları ve Maraş sınırında bir dizi analiz çalışması, yerel halkın desteğiyle tamamlanmıştır. Dönemin hem Kuzey, hem de Güney'de görev yapan Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum Mağusa belediye başkanlarıyla 'Mağusa'nın yeniden canlandırılmasının önünde duran zorluklar ve fırsatlar' başlığı altında toplantılar düzenlenmiştir. Aralarında Kıbrıslı Nobel Ödülü Sahibi Ekonomi Profesörü Christopher Pissarides, Mağusa Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı George Michaelides ile Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı Hasan K. İnce, projenin ilk günden beri güçlü destekçilerinden olan Avusturya Büyükelçisi Karl Müller'in de yer aldığı seçkin bir konuşmacı grubu, atölye katılımcıları, sivil toplum temsilcileri, bürokratlar ve yerel halkın Mağusa için öngörülen gelişim stratejileriyle ilgili sorularını cevaplamıştır.

Resim 2. Atölye çalışması sırasında gerçekleştirilen teknik gezi sırasında, Mağusa

Resim 3. İki toplumlu uzman sunuşları, Mimarlık paneli, Mağusa Belediye Kültür Merkezi, Derinya

Resim 4. Mağusa Gelişim Senaryoları üzerine yapılan tartışmalar sırasında, Mağusa Belediye Kültür Merkezi, Derinya

Tasarım atölyesi kapsamında iki toplulmdan 86 uzmanın, aşağıda belirtilen 9 ana başlık altında, halka açık sunumlar gerçekleştirmişlerdir:

- 1)Mağusa'nın canlanması: İş yaşamından Paydaşlar;
- 2)Sürdürülebilir İstihdam Alanlarının Yaratılması İçin Ekonomi;
- 3)Tarih, Kültür ve Toplum;
- 4)Barışın İnşası ve Uyuşmazlığın Çözümü;
- 5)Kıyı ve Çevre Mühendisliği;
- 6)Yenilenebilir Enerji ve Sürdürülebilir Tarım;
- 7)İnşaat Mühendisliği;
- 8)Sürdürülebilir Kentler için Kent Planlaması;
- 9)Mimarlık.

Bu sunuşlarda Mağusa'nın eski ve yeni sakinleri ve ada genelinden katılımcılar, kendi görüş ve beklentileri doğrultusunda uzmanlara çeşitli sorular yönelme fırsatı bulmuştur. Sunuşlardaki tartışmalar sırasında zaman zaman yerel halk ile uzman kişiler, zaman zaman ise Mağusa'nın eski ve yeni sakinleri arasında gerilimli anlar yaşanmasına rağmen, karşılıklı diyalog ile sorunlar aşılmış, ortak bir uzlaşma ve barış dili geliştirilmiştir.

Tasarım stüdyosu çalışmaları Derinya'daki Mağusa Belediye Kültür Merkezi yanı sıra, Mağusa Suriçi'ndeki Mağusa Suriçi Derneği (MASDER) binasında gerçekleştirilmiş ve öğrencilerin öncülük ettiği 5 farklı tasarım ekibi, Mağusa için geliştirdikleri fikirleri Buğday Camii (St. Peter ve Paul Kilisesi)'nin çok özel atmosferinde izleyicilere sunarak tartışmaya açmışlardır. Katılımcılar tarafından oldukça memnuniyetle karşılanan kentte oluşturulacak yeşil koridorlar, toplu taşıma ağı, sahil

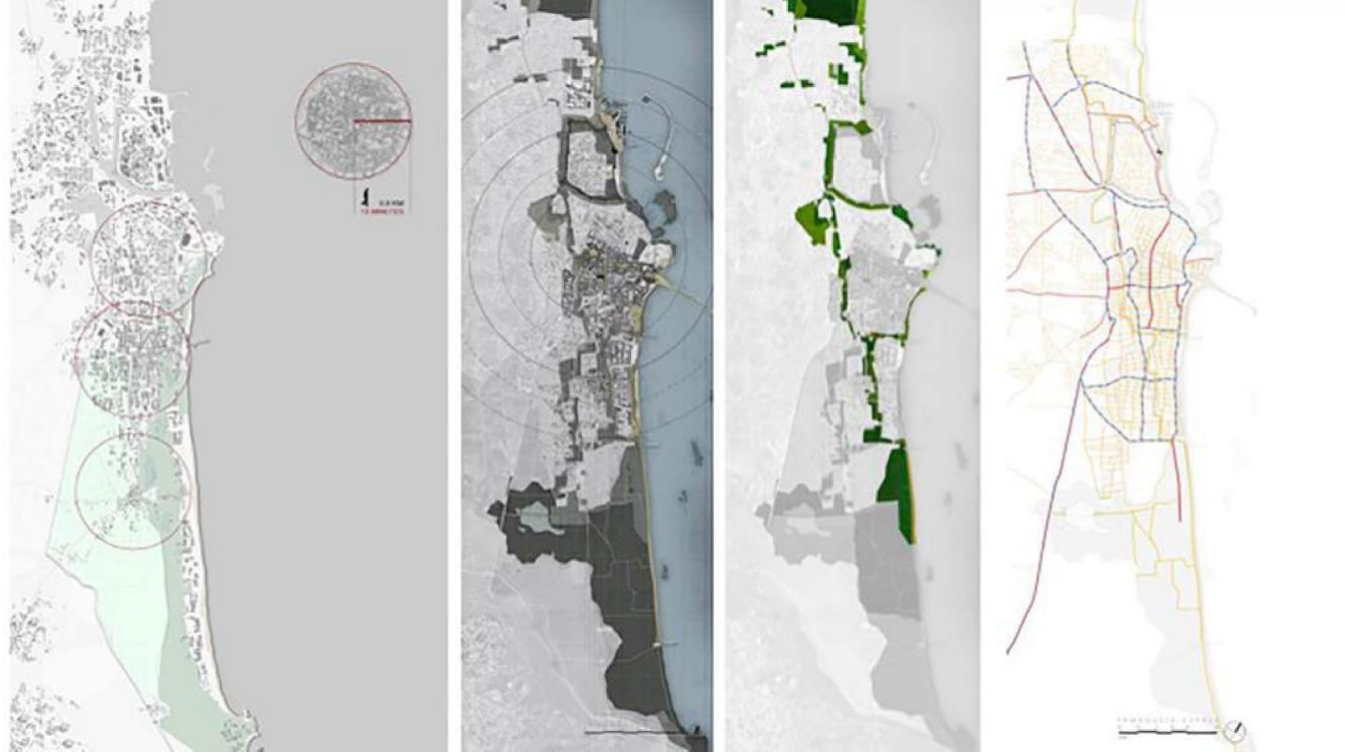
şeridi düzenlemeleri gibi fikirlerin yanı sıra, Maraş savaş anıtı inşası, kent kimliğini yansıtmayacak mimari uygulamalar gibi bazı yaklaşımlar sert eleştirilere tabii tutulmuştur. Güney Florida Üniversitesi öğrencilerinin atölye çalışmasını takiben 4 ay boyunca üzerinde çalıştıkları öneriler, Lefkoşa arabölgede yer alan GOETHE Enstitüsü'nde gerçekleştirilen canlı video-konferans aracılığıyla katılımcılar tarafından izlenmiş ve değerlendirilmiştir. Proje kapsamında bir araya gelen iki toplulmdan uzmanlar yakalanan sinerjiyle farklı platformlarda birlikte çalışmalarına devam etmiş, Mağusa Ekoşehir Projesi Ada dışındaki birçok uluslararası konferans, toplantı ve buluşmada paylaşmışlardır.

Resim 5. Katılımcıların panel sonrası uzmanlara yönelttiği sorular, Mağusa Belediye Kültür Merkezi, Derinya

Resim 6. Proje ekiplerinin sunuşları sonrasında devam eden tartışmalar sırasında, Buğday Camii St. Peter ve Paul Kilisesi, Mağusa

Resim 7. Proje ekiplerinin geliştirdiği öneriler (Çalışmaların telif hakkı Jan Wampler'e ait olup, proje kapsamında her türlü yazılı ve görsel kullanım için 'Mağusa Ekoşehir Projesi' ile paylaşılmıştır, 2014)

Resim 8. Proje ekiplerinin geliştirdiği öneriler (Çalışmaların telif hakkı Jan Wampler'e ait olup, proje kapsamında her türlü yazılı ve görsel kullanım için 'Mağusa Ekoşehir Projesi' ile paylaşılmıştır, 2014) ve Kapalı Maraş'ın şu anki durumundan kesitler

Tasarım stüdyosu çalışmaları 2014 yılında tamamlanmış olsa da, o süreçte ortaya atılan fikirler, Adadaki farklı kesimlerle yapılan anket çalışmaları, toplantılar, sunumlar ve mülakatlarla Mağusa Ekoşehir vizyonunun paylaşılmasına yönelik yerel ve küresel ölçekte bir dizi eyleme dönüşmüş; yazılı ve sözlü basınla yapılan röportajlarda, sosyal medyada, bilimsel toplantılarda ve siyasi buluşmalarda farklı kişi, örgüt ve topluluklar tarafından ortak bir vizyon olarak ortaya konmuştur. Proje kapsamında devam eden bir başka aktivite ise kurgusunun

tamamlanmak üzere olduğu ve bir dizi etkinlikle gösterime girecek 'Mağusa Ekoşehir Projesi' belgeselidir. Çevre sorunları, sürdürülebilirlik kavramı, ekoşehir ilke ve öğretilerinin yanı sıra, kentin şimdiki ve önceki sahiplerinin deneyimleri, bu proje kapsamında nasıl bir araya geldikleri ve Mağusa'nın gerek Ada gerekse

Resim 9. Proje ekiplerinin ürettiği çalışma maketi (Çalışmaların telif hakkı Jan Wampler'e ait olup, proje kapsamında her türlü yazılı ve görsel kullanım için 'Mağusa Ekoşehir Projesi' ile paylaşılmıştır, 2014)

Resim 10. Mağusa Ekoşehir Belgeseli çekimleri sırasında.

Akdeniz bölgesi için nasıl bir barış modeli sunduğu, çeşitli yazarlar tarafından kaleme alınmış Mağusa Ekoşehir Kitabı'nda yayınlanacaktır.

Çıkarım: Otonom bir barış hareketi

"On the day the wall came down
They threw the locks onto the ground
And with glasses high we raised a cry
for freedom had arrived"
Pink Floyd (A Great Day for Freedom)

İçinde bulunduğumuz coğrafyada insanın insana ve insanın doğaya hükmetme arzusu, kaçınılmaz olarak yıllardır süregelen savaş durumunu doğurmuştur. Toplumsal boyutu tehlikeli bir hal alan bilgisizlik ve empati yoksunluğuyla giderek

şiddetlenen böylesi bir ortamda da, barış düzeni oluşturmak oldukça zor bir hale gelmiştir. Ekoşehir ilkeleriyle ortaya konan barış düzeni oluşturma parametreleri, birlik ve uyum içinde sürdürülebilir gelecek için otonom bir harekete dönüşme potansiyelinin

nedenli güçlü olduğunu göstermiştir. Bir mekan oluşturma pratiği olarak mimarlığın da bu sistematik içerisindeki rolü –kim ne derse desin- yadsınamazdır. Görünen odur ki; hem doğa, hem de insanla olan savaşlarla talan edilmiş, bölünmüş hiçbir düzen ve mekânsal düzlem, parça parça reformlarla kurgulandığı zaman, uzlaştırıcı bir zemine dönüşemeyecektir.

“Mağusa Ekoşehir Projesi” yüzlerce iştirakçi ve destekçi ile birlikte, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler’in birlikte gerçekleştirdiği ender ve öncü çalışmalardan biri olmuştur. Burada söz konusu olan bir mekan planlama veya inşa dayatması değil, bölünmüşlüğü karşılıklı diyalogla eritme ve entegre bir sistem bütünlüğü içerisinde ortak yaşam alanına dönüştürebilme girişimidir. Bu bağlamda proje, ‘ekoşehir’ adı altında geniş kitleler tarafından kabul gören bir barış söylemine dönüşmüş ve mimarının bu süreçte nasıl bir araç olabileceği konusunda örnek oluşturmuştur.

Kaynaklar

Aristoteles, Politika, (Çev. Mete Tuncay), İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014.

BBC, Varosha: The abandoned tourist resort, <http://www.bbc.com/news/magazine-25496729>, 2014.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı, <http://www.unep.org/documents.multilingual/default.asp?documentid=78&articleid=1163>, 2017.

Boğaç, Ceren, Place attachment in a foreign settlement. Journal of Environmental Psychology 29. 2. ss. 267–278, 2009

Bookchin, Murray, Özgürlüğün Ekolojisi (Çev. Mustafa Kemal Coşkun), İstanbul: Sümer Yayıncılık, 2013.

Buchwald, Emilie, Toward the Livable City (The World As Home), Minneapolis, Minn.: Milkweed Editions, 2003.

Ekoşehir Oluşturma Girişimcileri Ve Uluslararası Ekoşehir Danışma Komitesi, “Uluslararası Ekoşehir Çerçevesi ve Standartları”, <http://www.ecocitystandards.org>, 2011.

Kant, Immanuel, Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme, (Çev. Yavuz Abadan-Seha L. Meray), Ankara: AÜSBF Yayınları, 1960.

Le Guin, Ursula K., Bağışlanmanın Dört Yolu, İstanbul: Metis Yayınları, 2001.

Mağusa Ekoşehir Projesi, www.ecocityproject.com, 2017.

Register, Richard, EcoCities: Rebuilding Cities in Balance with Nature, Canada: New Society Publishers, 2016.

Register, Richard, Ecocity Berkeley: building cities for a healthy future, Berkeley, Calif. : North Atlantic Books, 1987.

WHO Regional Office for Europe, “Healthy Cities and The City Planning Process: A Background Document On Links Between Health and Urban Planning” by L.J. Duhl & A.K. Sanchez http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0009/101610/E67843.pdf, 1999.

Zweig, Stefan, Satranç (Çev. Ayça Sabuncuoğlu), İstanbul: Can Yayınları, 2016.

Resimler: Ceren Boğaç

Ceren Boğaç
Yrd. Doç. Dr., Doğu Akdeniz
Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

ceren.bogac@emu.edu.tr

MİMARCA

MART/MARCH 2017 ISSN:1306-3138 YIL/YEAR:28 SAYI/ISSUE:83 FİYATI/PRICE: 10TL
KTMMOB MİMARLAR ODASI DERGİSİ UTCTEA CHAMBER OF ARCHITECTS JOURNAL

83

MİMARLIK ve SANAT BARİŞ GETİREBİLİR Mİ ?

